

Helinä Koivisto

NIMISTÖNTUTKIMUKSESTA JA VANHASTA SUOMALAISESTA NIMISTÖSTÄ

Nimistöä tutkittaessa tutkimus on tapana jakaa kahteen pääryhmään, henkilön nimitutkimukseen ja paikannimistö-tutkimukseen. Suomessa nimistöntutkimusta ei ole harras-tettu kovin paljon, ja tästä syystä meillä ei juuri ole tutkijoita, jotka olisivat erikoistuneet pelkästään johonkin tiettyyn nimistötyyppiin. Suomessa on vain yk-si suomen kielen professuuri, jonka erityisalaksi on määriteltä nimistöntutkimus. Tämä professuuri on Hel-singin yliopistossa, ja sen nykyinen haltija on Eero Ki-viniemi. Hänen edeltäjänsä oli Viljo Nissilä, joka oli-kin viran ensimmäinen haltija.

Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksessa on pai-kannimikokoelma, joka ei vielä kata koko Suomea, mutta joka on jo varsin laaja. Muissa yliopistoissa on suppeam-pia nimistökokolemia.

Mainitsen seuraavaksi joitakin lähdeteoksia, joita voi tutkia, mikäli haluaa saada selville jonkin nimen alku-perän eli etymologian. Laajin tuotanto on profesori Vil-jo Nissilällä. Hänen artikkeleitaan on ilmestynyt eri puolilla maata lehdissä ja pitäjänhistorioissa. Moniin pitäjänhistorioihin sisältyykin luku, jossa selvitel-lään alueen nimistön syntyä.

Lisäksi Virittäjä-nimisessä Kotikielen seuran aikakaus-julkaisussa, joka on kaikissa kirjastoissa, on lähes joka numerossa jotain nimistöntutkimukseen liittyvää. Turussa ilmestyy Turun Suomen Kielen Seuran aikakaus-

kirja Sananjalka, jossa myös on toisinaan nimistöaiheisia artikkeleita. Erittäin hyvä apu on 6-osainen Etymologinen sanakirja. Siitä saa selville sellaiset sanojen merkitykset, joita ei enää ole yleiskielessä. Samalla tapaa voi Lönnrotin suuresta suomalais-ruotsalaisesta sanakirjasta ja Gananderin sanakirjasta löytää selityksen jollekin murteelliselle sanalle. Gananderin sanakirjaa tosin ei ole koskaan painettu, ja se on kirjoitettu 1700-luvun lopun käsialalla. Jos on tottunut lukeman sellaista kirjoitusta, siitä voi olla hyötyä.

Nimistöä tutkittaessa yleensä siis selvitetään sitä, mitä nimi tarkoittaa, ts. mikä on nimen etymologia eli merkitys alkuaan. Kun nimen alkuperä pystytään selvittämään, saadaan samalla selvitystä ja valaistusta asutushistoriaan, kansatieteeseen ja mytologiaan eli uskomuksiin. Suomalaiset tutkijat ovat keskittyneet yleensä nimien alkuperän selvittämiseen. Tutkimus on ollut lähempänä sanastontutkimusta kuin varsinaista systemaattista nimistöntutkimusta. Nimien vaihtumista ja häviämistä on käsitelty vähemmän. Kuitenkin sellaiset nimet, jotka eivät enää ole käytössä, vaan joita voi poimia historiallisista asiakirjoista, voivat olla sekä kielen että asutuksen tutkimuksen kannalta erittäin arvokkaita, koska ne valaisevat sekä kielen että vanhempien aikojen historiaa paremmin kuin se uusi nimikerrostuma, joka ne on syrjäyttänyt.

Etymologisen selvittelyn lisäksi nimistöntutkimuksella on kaksi muutakin päätavoitetta. Toinen on nimien rakenneanalyysi eli nimeämistypologia. Rakenneanalyysin on suomalaisen nimistöntutkimukseen tuonut Viljo Nissilä, lähinnä ruotsalaisiin tutkimuksiin nojautuen.

Kolmas päätavoite on nimeämissysteemeihin kohdistuva tutkimus. Nimien rakenteita ja nimeämissysteemejä tutkivalle uudelle koulukunnalle on ominaista myös kaksi-

kielisyys. Sillä on menossa laajahko kieliraja-alueiden paikannimistön tutkimushanke. (ks. esim. Koski, Mauno, Uusi onomastinen koulukunta. Virittäjä 2/1977, s. 218-224)

Nimistöstä puhuttaessa kuulee usein käytettävän termejä "vanhempi nimistö" ja "uudempi nimistö". Eri tutkijat käyttävät näitä termejä hiukan eri tavoin. Uudeksi nimeksi tajuavat useimmat sellaisen nimen, joka on tietoisesti muodostettu ja otettu joko vanhan nimen tilalle tai käyttöön siinä vaiheessa, jolloin jokaisen oli pakko ottaa itselleen sukunimi eikä nimenä ollut käytettävissä vanhaa paikannimeä tms.

Nimistöä tutkittaessa nimet voidaan ryhmitellä eri tavoin. Ryhmittelyperusteena voi olla nimen ikä. Jotkut nimet on mahdollista määritellä tältä osin täsmällisesti, mutta etenkin vanhimmasta nimikerrostumasta on mahdotonta sanoa, minkäikäistä se on. Vuosituhantisesta perinnöstä kuitenkin voidaan puhua. Samoin voidaan erikseen tutkia omaperäisiä nimiä, lapista peräisin olevia nimiä, germaanisiperäisiä, slaavilaisia ja balttilaisia nimiä, siis ryhmitellä nimet lainanantajakielen mukaan. Ryhmittelyn perustana voi myös olla nimistön liittyminen kulttuuriin: on tutkittu roomalaiskatolisen ja ortodoksisen kirkollisen kulttuurin vaikutusta nimistöön. Jonkin verran on Helsingissä tutkittu nyt myös kaupunkikulttuuriin liittyvää nimistöä, esim. kadunnimiä.

Vaikka nimistössä on paljon omaperäistä sanastoa, sekin on kerroksellista. Henkilönimistä etunimet eli yksilönimet ovat vanhempia kuin sukunimet.

Meillä on nykyisin käytössä sellaisia henkilönnimiä, jotka ovat peräisin pakanuuden ajalta. Tällaisia ovat esimerkiksi *Tapio*, *Lempi* ja *Anto*. Tosin näitä nimiä ei ole kristillisellä ajalla käytetty jossain vaiheessa kasteniminä ollenkaan, mutta ne ovat säilyneet joka ta-

pauksessa muuhun nimistöön sisältyneinä.

Sukunimet voidaan alkuperänsä mukaan jakaa kahteen pääryhmään. Toisen muodostavat ne nimet, joiden pohjana on jokin henkilönimi, ja tämä ryhmä on ilmeisesti vanhempi. Toisen ryhmän muodostavat ne nimet, joiden pohjana on jokin yleisnimi eli appellatiivi. Pohjana voi olla jokin ominaisuutta, ammattia, taitoa, työpaikkaa, työkalua, heimoa, sukulaisuussuhdetta, asuinpaikkaa, muuta paikkaa jne. tarkoittava sana.

Seuraavassa on ryhmä muinaissuomalaisia henkilönimiä, jotka ovat myös olleet sukunimien pohjana. (Forsman, A.V., Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalla. I. 1894, s. 235-253.):

Ana, Ano (Anola)

Anta, Anto, Antia, Antama, Antamo (Antonen, Antiainen)

Auva, Auvi, Auvo (Auvinen, Auvonen)

Hima, Himo (Himala, Himonen, Himanen)

Hyvä, Hyvö, Hyväri, Hyvätti, Hyvääkkä (Hyvönen, Hyvättinen, Hyvärinen)

Iha, Ihas, Ihala, Ihama, Ihanta, Ihanto, Iho (Ihalinen, Ihantala, Ihatsu, Ihoila) Joissakin Iho-nimissä voi olla kyseessä kristillisen Johannes-nimen kansanomaisen muoto, joissain taas pellavaterminologiaan kuuluva sana, kuten esimerkiksi on selitetty Pyhärannan Ihoden kylän nimi)

Ika, Ikali, Ikatti, Iko, Ikä, Ijäs, Ijas (Ikola, Ikonen, Ikala, Ikäläinen)

Ilma, Ilmasti, Ilmes, Ilmo (Ilmola, Ilmonen, Ilmettuinen)

Ilo, (Iloinen, Ilola)

Itko (Itkonen)

Kaipa, Kaipia, Kaipio, Kaivas, Kaipo (Kaipola, Kaipainen, Kaipainen)

Kauka, Kauki, Kauko, Kaukia (Kaukas, Kaukainen, Kauki-ala, Kaukola, Kaukiainen, Kaukonen, Kaukinen)

Kyllä, Kylliä, Kyllö (Kylliäinen, Kyllästinen, Kyllönen)

Lemma, Lempi, Lempiä (Lempäälä, Lempinen, Lempiäinen)

Miehikkä (Miehikkälä, Miehikäinen, Miehonen)
 Mieli, Mielo, Mielikko (Mielonen, Mielikäinen)
 Moni, Monikka, Monta, Monto (Montonen, Monnonkylä)

Neuvo. (Neuvonen)

Nousia (Nousiainen, Nousiala)

Pelko (Pelkonen, Pelkola)

Päivä (Päivänen, Päivinen)

Salli (Sallinen)

Toiva, Toivo, Toivari, Toivia (Toivarinen, Toiwanen,
 Toiviainen, Toivonen)

Unto, Untu, Untamo (Untamala)

Uro (Urola, Uronen)

Utu, Utukka (Utunen, Utula)

Vaino

Valta, Valto (Valtola, Valtonen, Valtanen)

Vilja (Viljanen, Viljakainen)

Voipa, Voipia, Voipuri (Voipio)

(Reinholma, H.A., Om Finska folkens forädda hedniska dop
 och dopnamn. 1853)

Vanhoihin henkilönimityyppeihin kuuluvat sellaiset teon-
 sanamuodot kuin **Himottu, Ihattu, Ilottu, Lemmitty, Mie-
 litty, Puhuttu, Valittu** (jotka ovat passiivin 2. parti-
 siipin muotoja) ja **Elävä, Horjuva, Kukuva, Kuuluva,
 Ottava, Soittava, Sortava, Tietävä ja Vihava** (jotka puo-
 lestaan ovat aktiivin 1. partisiipin muotoja). Moniin
 näistä henkilönimistä on sittemmin liitetty paikkaa osoit-
 tava **-la** -johdos tai muodostettu isännimestä ensin lisä-
 nimi ja sitten sukunimi **-nen**-päätteellä (Sortavala,
 Valittula, Tietäväinen, Vihavainen).

Muinaissuomalaisiin henkilönimiin on kuulunut myös kaksi-
 osaisia, esim. **Ihalempia, Ihamieli, Ikäheimo, Ikätora,
 Ikävalko, Ikävalo, Ilmatoivo, Kaukoheimo, Kaukolempiä,
 Kaukopäivä, Kaukovalta, Satamieli, Tapavaino ja Monta-
 päivä**. Näistä on voinut kehittyä myös kaksiosaisia ni-
 miä. (Detlef-Eckhard Stoebe, Die alten ostseefinnischen
 Personennamen im Rahmen eines urfinnischen Namensystems.
 Hamburg 1964. Hakemisto)

Osa pakanuudenaikaisesta nimistöstä liittyy jollain tavoin muinaisuskoon. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi **Hiito** (**Hiitola**, **Hiitonen**), **Hitto**, **Ilmanteri** (?**Imatra**), **Kaleva**, **Kekri**, **Kauko**, **Kouvo**, **Palva**, **Palvo**, **Palvia** (**Palvainen**), **Peikko**, **Taivas** (**Taivainen**), **Tapio**, **Tenho**, **Tenhiä** (**Tenhiälä**, **Tenhunen**), **Tursas**, **Äijö** ja **Äkräs**. Sellaiset nimet kuin **Peikko** ja **Hitto** ovat ymmärrettävistä syistä syrjäytyneet vähemmän voimaperäisten tieltä.

Silloin kun sukunimiä ei vielä käytetty, etunimiin liitettiin määritteitä, lisänimiä, jotka erottivat yksilön muista. Tällaisia lisänimiä on sekä kansanrunoudessa että vanhimmissa historiallisissa asiakirjoissa. Vanhimmistä lisänimistä osa siirtyi sellaisinaan sukunimiksi; onhan mahdollista filosofoida, että jos isän nimi oli **Hurja Mikko**, niin hurjuus periytyi pojille ja oli helppoa nimittää myös hänen poikaansa hurjaksi. Sen sijaan viime vuosisadalla, jolloin monellakaan länsisuomalaisella ei vielä ollut sukunimeä, ei liikanimestä kuitenkaan yleensä tullut sukunimeä. Syynä lienee ollut se, että liikanimiä oli yleensä vain sillä kiertelevällä, tilattomalla ja talottomalla kansanosalla, jota ei voitu nimittää paikan mukaan. **Ruusulan Karoliina** oli **Ruusulan Karoliina**, mutta talosta toiseen kiertävät yksinäiset **Karoliinat** olivat **Tipi-Karu**, pienikokoinen ja selväjärkinen nainen, ja **Höntti-Karu**, vähemmän selväjärkinen naisenpuoli. Vaikka sitten sukunimilain myötä ihmiset saivat sukunimen, ne ilmeisesti koettiin liian mitäänsanomattomiksi, koska vanhaan tapaan käytettiin maalla lisänimiä. Joutsan kirkonkylässä asuva suutari **Laine** oli **Kukko-Arttu**, torppari **Järvinen** oli **Vollakka-Samuli** - hänen äänenkäyttönsä oli kuulemma kovaa ja rai-lakasta - naisiin menevä **Kaipainen** oli **Saksan pässi**. Joutsassa kuppauhommia hoitelevaa **Kristiinaa** nimitettiin **Kippa-Kristiinaksi**, koska hän kuljetti aina mukanaan kuppaussarvia ja muita apuvälineitään. Pitäjää kiertelystä **Loviisoista** toinen oli **Laulu-Loviisa**, toinen

Löpsä-Loviisa. (Joutsasta kootut nimet ovat omista koelmistani.)

Sukunimen alkuperäisestä lisänimen luonteisuudesta on osoituksena se, että lisänimi on vanhimmissa asiakirjoissa ristimänimen edessä määritteen tapaan. Siitä ovat osoituksena seuraavat asiakirjapöytäkirjat:

Huria Michel 1558 Viipuri	Oraua Mogns 1640 Viipuri
Häthä Lauri 1554 Lappee	pöhö Matti 1558 Jääski
Jullma Jacob 1664 Äyräpää	laiska Eskill 1556 Viipuri
Lipiä Lasse 1631 Rautu	Hölö Thomas 1600 Muolaa
Musta mic 1543	Musta pecko 1596 Ruokolahti
Kaliu p 1543 Jääski	Karffua Lauri 1565 Muolaa
Kylmä Kau(ppi) 1543 Äyräpää	Huttu Michel 1640 Viipuri
Ramba Hans 1626 Jääski	Wäckäwä Simon 1669 Viipuri
Haka Heike eller Hindrich ohlsson 1698 Viipuri.	

Edellä mainitun tyyppisistä nimistä osa on sellaisenaan siirtynyt sukunimiksi (esimerkiksi **Pöhö, Rampa, Orava ja Väkevä**). Osaan on liittynyt myöhemmin **-nen** pääte, esimerkiksi **Hätönen, Lipiäinen, Kaljunen, Karvonen, Karvanen, Mustonen, Kylmänen, Huttunen, Rampanen ja Hakanen**.

Kielteisen sävynsä vuoksi monet vanhat liikanimet ovat eläneet vain kulloisenkin kantajansa lisänimenä muuttumatta sukunimeksi. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi **Hullu, Hölmö, Hölö, Höpötti, Laiska ja Paha**. (Nissilä, Viljo, Suomen Karjalan nimistö. Joensuu 1975. s.119)

Lisänimiä annettaessa on kiinnitetty huomiota johonkin silmiinpistävään ominaisuuteen, ulkonäköön, puhe- ja kävelytapaan, luonteenpiirteeseen, pukeutumiseen jne. Useimmiten nimeämisen perustana on ollut vahingonilo, harvemmin hyväntahtoisuus. Esimerkkejä tällaisista sukunimiksi muuttuneista lisänimistä tai lisänimistä joh-

detuista sukunimistä:

Jalkanen, Kopra, Nenonen, Partanen, Polvinen, Pääkkö, Häntänen ja Varpainen sekä Kankkunen, Niskanen, Pötsinen. Vanhoista asiakirjoista näitä voi pöytä 1500-luvusta asti esim. Lauri Lijnaharjia 1640 Hii, Janus Kouckuialka 1552 UusVI, Clemet Mustanacka 1550 eli Clemet Mustone 1543 UusVI, Hilippa Mustasw 1614, Grels Pitkåwaruas 1639 Jää, Clemett Keckapå 1640 Uuk, Anders Pöyhöpå 1631 Lappee, Nijls Tierffuepå 1560 Jää, Matts Walkiapå 1827 Parikkala, Juska Karhapå 1639 Ilo. Jotkut pään asentoon tai kokoon liittyvät sanat voivat myös viitata nimen kantajan luonteeseen kuten Härkäpää ja Lampaanpää.

Ihon tai tukan väriin liittyviä nimityksiä ovat mm. seuraavat:

Harmaala, Harmainen, Simon harmann 1557 Äyr, Christer Kalbia 1631 Rau, Michell Keldanen 1806 Viip, Mustonen, Ruskeala, Valkeala, Kirjavainen, Kirjonen.

Pituuteen liittyviä nimiä ovat mm. seuraavat:

Pikkarainen, Pitkänen, Suuronen, Vähikäinen.

Muuten kasvuun tai kokoon viittaavat seuraavat:

Hoikkala, Kaitainen, Kaipiainen, Kitunen, Kitula, Koho(nen), -la, Koukku, Kuivanen, Kuivalainen, Laihala, Lattula, Läskelä, Möhkönen, Niukkala, -nen, Paksula, -nen, Pösö(nen), Pöhö, Ryhänen, Rytty, -nen, Turpiainen, Törölä, Väärä(nen).

Nimenkantajan liikkumistapaan tai puhetapaan liittyviä nimiä ovat mm. seuraavat:

Kiljunen, Kähönen, Mykkänen, Näykki, Raikkönen, Rääkylä, Soperö.

Etymologialtaan osaksi epävarmoja ovat sellaiset nimet kuin Loikkanen (rytkyä), Kaikkonen (kaikota).

Tapojen ja luonteenpiirteiden mukaan on annettu runsaasti nimiä:

Vauhkonen, Liuha (liukas), Räihä (mellastaja), Liukko(nen) (ovela), Ryyppö (ryyppääjä), Rämö (rämpää), Kovanen,

Saija (saidankylä), Turhanen, Turtiainen, Turta, Utriainen ja Pölönen. (Nissilä Viljo, Suomen Karjalan nimistö, Joensuu 1975. s. 138-149)

Suomalaisissa vanhoissa sukunimissä oleva -nen-johdin lienee selitettävissä itäkarjalaisen nimeämistavan avulla. Itäkarjalassa pojan -ni (<-nen) -loppuinen sukunimi on usein lähtöisin isän ristimänimestä, joka on pojan ristimänimen määrittäneä. Kansanrunoudesta tunnettu runolaulaja **Arhippa Perttusen**, jonka poika oli nimeltään **Arhippani Miihkali (Mihail Arhippainen)**. Tulemajärven **Mihail Pavlovits Andrejev** eli **Poavilan Mihail** oli **Poavilaiini Mihail**. Tätä sukunimen kehitysprosessia tukeva monet 1500- ja 1600-luvun karjalaisten asiakirjojen merkinnät, joissa sana **poika**, joskus ruotsin vastine **son** ja -nen-johdin näyttävät vastaavan toisiaan. Sukunimissä esiintyvä -nen on alun perin sama kuin hellittelymuotojen ja pientä osoittavien sanojen -nen, (esim. poikanen, tyttönen)

Nissilä viittaa tutkimuksessaan Pentti Eskolan -nen loppuisia nimiä käsittelevään artikkeliin. (Sananen Itä-Karjalan ja Suomen sukunimistä. Suomalainen Suomi 1941, s. 282-286). Esimerkkejä rinnakkaisnimistä:

Olli pickaran (pikkarainen) 1544 = Olli pickapoika 1545
Lauri luskapoika 1546 = L lusikaine 1558
m raualinpoijka 1554 = m raualdin 1557, kaikki Jääskestä,
Antti Weickonpoika 1554 = Antti Veicko 1557 ja Weickoin 1560
p Kaupinpoika 1553 = p Kaupin 1556 Viipuri
Tönnis Sichwojn 1638 = Tyni Sichwoinpoika parkon 1640
Kurkijoki (jossa uusi isännimestä syntynyt sukunimi on työntänyt syrjään vanhan)
Christer Luckanpoika = Christer Lukahinen 1640 Kurk.
Tyske Kalewasson 1648 = Tyske Kaleuain 1651 Hiitola.

Vielä 1500- ja 1600-luvulla sukunimistö oli varsin vaakiintumatonta, vasta muotoutumisvaiheessa. Etunimi- ja lisänimisysteemi oli silloin valmis. Sukunimien vakiin-

tumattomuutta osoittaa se, että samasta henkilöstä saat-
toi olla käytössä eri sukunimiä tai saman sukunimen eri
muotoja. esimerkkejä:

Anders himon 1543 = Anders himan 1543

**Anders ihannon 1543 = Anthi Ihannan 1559 = Anti Ihamoine
1560**

Hans kostian 1543 = h koijstine 1553

Matti Ilmoin 1558 = Matthi Ilmettuine 1560 Äyräpää

**Suni Jauhānen 1618 = Suni Jauhjainen 1631 = Swen Jauhonj.
1638 Saaresta**

M lambomies = m lambohainen 1554 UusVI

Clemet Mustone 1543 = Cl mustanahka 1551 UusVI

**Thomas lutaynen 1554 = Thomas Lutahendhe 1559 Terijoki
(Nissilä, Viljo, Suomen Karjalan nimistö. Joensuu 1975)**

Useimmat luonnosta valitut sukunimet ovat sellaisia,
että suomalainen osaa yhdistää ne vastaavaan yleisni-
meen. Henkilönimissä esiintyy paikkaa tarkoittavien
sanojen lisäksi runaasti etenkin karjalassa eläinten
nimiä. Mainitsen esimerkkejä sellaisista, joita ei ny-
kyisin enää edes osata yhdistää eläintä tarkoittavaan
sanaan: **Hirvonen, Ilvonen, Kontiainen, Sutela** (ei siis
suti-sanasta), **Tarvainen, Tarvonen** (tarvas=villihärkä),
Hyyppöläinen ja Hyytiä, -iäinen (huuhkaja), **Kaija l.**
Kakko l. Kaakko, Kakkonen (kuikka), **(Pyy) Pyykkö, pyyk-
könen** liittyvät toisiinsa, **Tirri** (tiira), **(Varis) Varonen**

Sukunimi on syntynyt asuinpaikan **maaston** ja **vesistön**,
aseman, **muodon**, **koon** ja yleensä **luonnon** mukaan. Tällai-
sia ovat esimerkiksi **Patero** - patamainen kuoppa, -not-
ko, **Pauni, Vataja** - kostea maa, **Haikka, Häikkä** - kapea
niemi, **Juva** - vähäinen koski, **Sahi, Sahti** - matala,
pienikuuhuinen koski, **Lemi** - hetteinen, sammalikkoinen suo.

Asuinpaikan määrittelyssä on käytetty vertailua toiseen
paikkaan, ja näin on syntynyt paljon nimistöä. Esimerk-
kinä tällaisista mainittakoon **Alahisto, Alatalo, Itä-talo**.
Tällaiset nimet, joissa on ilmansuuntaa osoittava tai

kokoa osoittava alkuosa, ovat yleisiä Länsi-Suomessa, ja on arveltu, että nimityyppi on lainaa ruotsalais-alueelta.

Kohtamäki, Kolkka, Kulmaselkä, Kuurlahti, Laitsalmi, Pielinen, Poikelus, Soppi, Soppela, Villaus, Vilamo (Vuoksen saari joka näkyi vilaukselta matalan veden aikana) ovat kaikki syrjäisiä paikkoja, joiden mukaan joku on nimitetty.

Talousrakennuksia ja -rakennelmia ilmaisevat yleisnimet: **hytty, hytti** - raudan sulattamista, tervan valmistamista ym. varten rakennettu rakennelma esiintyy nimistössä: **Hyttinen, Hytynmäki** jne., **kölsä** - huononlainen suoja, hökkeli, lato, jo Aleksis Kiven kielessä - **Kölsänmäki, tammi** - pato: **tammitausta**.

Kylän arkisiin askareisiin ovat kuuluneet tervanpoltto ja -kuljetus, tiilenpoltto, viinanpoltto, pellavanliotus, pyykinpesu ja karjanhoito sekä metsätyöt. Nämä kaikki heijastuvat nimistöstä.

Eräkauden aikaisiin elinmahdollisuuskiin viittaa ainakin osa asutusnimistä: **Asuma, Elosija, Elinlampi, Elinonjärvi**.

Eräillä suomensukuisilla kansoilla, esim. mordvalaisilla, on ollut tapana nimittää lapsi tämän syntymähetkellä vallinneen sään mukaan. Myös Suomessa esiintyy säännimityksiä henkilönimistössä, joten mahdollisesti meillä on noudatettu samantapaista käytäntöä, ainakin jossain: **Pakkanen, Pakkala, Poutala, Poutanen, Poutiainen, Tuiskunen, Tuisku, Tuuli, Usva, Utu, Päivä** (1600-luvulta merkintöjä).

Ne sukunimet, joihin sisältyy jokin luonnonpaikan nimi, ovat yleensä nuorempaa kerrostumaa, mutta itäsuomalaisilla on toisinaan kyllä jo 1500-luvulla suomalainen, luonnonpaikkaan viittaava lisänimi:

Lau Iokelan 1544, p Koskij 1549, Randa Martti, m mä-
keleine 1549, per randalain 1591 (Äyräpää), p ierffwe-
leine 1552, Ihanus Korpelan 1549, Anders Neminen 1617
(Räisälä), Knutt Peldoin 1613 Sakk., Michel Salonen
1648 Hiitola, Hendrich Neemeläin 1631 (Liperi), Matti
Kumbulainen 1640 ja Peer Newalain 1647 (Pielisjärvi).

Suomalaisen henkilönnimistön tutkimuksen ensimmäinen
edustaja H.A. Reinholm (1819-1883) kertoo, että hänen
ajallaan oli vielä sukuja - siis 1800-luvun puolivä-
lissä - joilla oli 2-3 sukunimeä. Tällaisesta on run-
saasti esimerkkejä etenkin savolaiselta ja savo-karja-
laiselta nimistö alueelta. Reinholm mainitsee mm. seu-
raavat esimerkit:

Törön Henter l. Henrik Launiainen (Uusikirkko VI)

Sokka l. Suurhousu l. Keripata (Rautu)

Raijas l. Pöllänen, Roiha l. Putto (Ruokolahti)

Konsa l. Väänänen (Juva)

Latva l. Lappeteläinen l. Mõykkynen (Leppävirrat)

Pyry l. Pynnönen (Keuruu) (Om finska Folkens foräna
hedniska dop och dopnamn, s. 55, 18). Vaikka nimen
vaihtuminen oli 1800-luvun puolivälissä tavallinen il-
miö, Reinholm ei ole selittänyt ilmiön syytä. A. V.
Forsman (Koskimies) mainitsee samanlaisia esimerkkejä
1500- ja 1600-luvun Savo-Karjalasta: **Pietari Roihanen**
Toiviainen, Hannus Litmainen Rauta, Heikki Vihavainen
Olkkoine (Sääminki 1551) jne. Forsman on rinnastanut
kahdennimen-järjestelmän vanhaan roomalaiseen nimi-
järjestelmään ja viittaa siihen, että se on saanut vai-
kutteita Venäjällä 1600-luvulla vallinneesta kahdennimen-
järjestelmästä, koska se on hänen mukaansa rajoittunut
vain Itä-Suomeen.

Samanlainen nimijärjestelmä on vallinnut 1500-luvulta
lähtien myös Oulun murrealueella: **Erick Leistola** eller
Pilkar 1697, **Henrick Leistola** eller **Kurki**. Kun nuori
mies sai sotaväessä sotilasnimen, se saattoi esiintyä

rinnan hänen varsinaisen nimensä kanssa: **Hendrich Runti** eller **Frisk**.

Kaksiosaiset nimet syntyivät ilmeisesti siten, että isältä peritty nimi seurasi mukana, kun asukas muutti paikkaa, ja uuden asuinpaikan nimi liitettiin vanhaan nimeen, esim. **Kukko-Liedes**.

Itä-Suomessa, jossa sukunimet ovat vanhoja ja kansa on asunut vuosisatoja samoilla paikoilla, on yhdessä kylässä saattanut olla samannimisiä ihmisiä paljon. Aasukkaat saattavat olla kaikki saman kantaيسان jälkeläisiäkin. Esimerkiksi **Leppävirran Paukarlahdella** on asunut paljon **Konttis**ia. (Paukarlahdella poimimani nimet sisältyvät omiin kokoelmiini.) Alkuaan yhden manttaalil tilaa on jaettu, ja kirkonkirjoissa tiloista käytetään numeroa, ei nimeä. Kantatilaa on nimitetty **Vanhaksitaloksi**. Kansa on kuitenkin käyttänyt tiloista perustajansa nimeen pohjautuvia nimiä **Jussila**, **Mattila**, **Issola** (perustajana Israel) tai luontonimeen perustuvia nimiä kuten **Kivelänharju** ja **Kuivastenniemi**. Tällaisessa yhteisössä, jossa lähes kaikilla on sama sukunimi ja jossa muuttoliikettä ei juuri esiinnyt, sukunimellä ei ole samaa funktiota kuin nykyisin. Voi riippua papin tavasta tehdä merkintöjään kirkonkirjoihin, mutta myös siitä, että kun asutusta oli aiemmin vähemmän, ei kirkonkirjoihin merkitty vielä 1700-luvulla isännimeä eli patronymia. Kuulutusiilmoitus saattoi olla seuraavanlainen: *gårdsson Christer Kontin från Paukarlax och gårdsdt. Anna Hyfväritär ibidem (20.9.1745)*. Asujamiston lisääntyessä muuttuivat patronymit tärkeämmiksi, ja niinpä 1800-luvulla ainakin miehen nimen yhteydessä ilmoitettiin aina isän nimi, usein myös naisen: *bondeson Adam Adamsson Kontin, Paukarlax, och bddt. Maria Olai Keskin (vih. 6.2.1814)*. Kansan puheessa Adam Adamsson Konttinen oli **Siis Aatamilan Aatami**, mikäli ei saanut jonkin ominaisuutensa tai omituisuutensa johdosta sellaista lisänimeä, jota ei kirkonkirjoihin merkitä.

Suhtautuisin siis kriittisesti siihen Forsmanin tulkintaan, että kahden nimen järjestelmä olisi rinnastettava roomalaiseen nimijärjestelmään, ja otaksun Itä-Suomen asutuksen, kylärakenteen ja muuttoliikkeen vähäisyyden osaltaan vaikuttaneen siihen, että käytännön syistä oli aiheellista liittää sukunimeen vielä toinen nimi, jolla oli mahdollista erottaa kaimat toisistaan. Tarkasteltaessa kaksiosaisia nimiä voidaan todeta, että usein niistä toinen on -nen-loppuinen ja toinen muuntyyppinen (Konsa 1. Väänänen).

Lähteitä:

1. Painetut
Almanakan juhlakirja

Forsman, A.V. Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalta. I. 1894

Kepsu, Saulo, Pohjois-Kymenlaakson kylännimet. SKS:n toimituksia 367. H-meenlinna 1981.

Kiviniemi, Eero, Suomen partisiippinimistöä. SKS:n toimituksia 295. Forssa 1971.

- Om namngivningens sociala bakgrund och systematiska karaktär. Ortnamn och samhälle. Norna-rapporter 10. Uppsala 1976.

- Väärät vedet. Tutkimus mallien osuudesta nimenmuodostuksessa. SKS:n toimituksia 337. Vaasa 1977.

Kalevala-Seuran vuosikirja 1972.

Koski, Mauno, Askaisten asutusnimistö. Varsinais-Suomen Maakuntakirja 14-15. Turku 1957.

Lopmeri, J.A., Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet II. Entisen Taivassalon ja Vehmaan pitäjien alue. Helsinki 1947.

Meri, Arvo, Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet. Entisten Laitilan, Lapin ja Uudenkirkon pitäjien alue. Helsinki 1943.

Nissilä Viljo, Suomalaista nimistöntutkimusta. Helsinki 1962.

- Suomen Karjalan nimistö. Joensuu 1975

Viljo Nissilälle 21.8.1973. Castrenianumin toimitteita 6. Helsinki.

Närhi, Eeva Maria, Suomen nimitoimiston kokoelmat tutkimuksen lähteistönä. Paikallishistoriallisen toimiston julkaisuja n:o 2. Nimistöntutkimus ja paikallishistoria. Helsinki 1978.

Reinholm, H.A., Om finska folkens fornda hedniska dop och dopnamn. 1853.

Stoebeke, Detlef-Eckhard, Die alten ostseefinnischen Personennamen im Rahmen eines urfinnischen Namensystems. Hamburg 1964.

Vahtola, Jouko, Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty. Nimistötieteellinen ja historiallinen tutkimus. Studia Historica Septentrionalia 3. Kuusamo 1980.

Zilliacus, Kurt, (ed.) Synvinklar pa ortnamn. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland Nr 454. Meddelanden fran Folkkultursarkivet I. Helsingfors 1973.